

IMAGINEA COMUNITĂȚILOR ETNICE DOBROGENE ÎN CARTE, PRESĂ ȘI DOCUMENTE DE ARHIVĂ. EVREII

Dr. Angela-Anca DOBRE*

Dr. Luminița STELIAN**

Nu ne propunem o analiză istorică sau antropologică a unei comunități atât de importante în istoria umanității, dar remarcăm o evoluție a imaginii membrilor acesteia în mentalul colectiv de-a lungul secolelor, în spațiul european și în cel românesc deopotrivă. Remarcăm doar că, în calitatea sa de „celălalt”, evreul nu a fost văzut drept victimă de la început, a fost întâi tolerat. Intrarea evreilor în calitate de cetățeni în societatea occidentală are loc în secolele XIX-XX. Odată cu permisiunea de a se dezvolta ca membru al societății în care trăiește, apar noi aspecte ale antisemitismului, acestea ducând la fragilizarea statutului de cetățean¹.

Poetul Național a avut o opinie fermă privind aspecte legate de drepturi politice și de acordarea cetățeniei române membrilor acestei comunități care, în urma Războiului ruso-turc din 1877-1878, încheiat cu Tratatul de la Berlin, a primit numeroși membri ai comunității din Imperiul Otoman, Imperiul Austro - Ungar și din Imperiul Țarist. El și-a impus punctul de vedere privind acordarea cetățeniei individual și nu în masă sau pe liste așa cum se vehicula în epocă².

Așa cum susținea și Eugen Simion, opera publicistică a lui Mihai Eminescu nu trebuie să fie analizată în afara epocii în care acesta a trăit și a creat, de aceea accentele naționale prezente adesea în scrierile sale sunt lesne de asimilat cu naționalismul ca ideologie a epocii moderne, ceea ce, în opinia aceluiași autor, ar fi o mare greșeală³.

Opinii asupra imaginii evreilor de-a lungul timpului au fost exprimate de diferiți autori, români și străini, idei care, analizate din punct de vedere istoric și filosofic ne permit să conturăm un tablou complex al societății europene, dar și al celei românești, pe parcursul epocilor, cu privire specială la ultimele două secole. Amintim aici volume precum: „Evreii din România” (1866-1919). De la Excludere la emancipare” de Carol Iancu, „Evreii din România în Războiul de Reîntregire a Țării (1916-1919)”, alcătuit de Hîncu, Dumitru, „Evreul și celălalt” de Esther Benbassa, Jean Cristophe Attias, „Evreii în societatea și conștiința istorică românească. Reuniunea științifică din 2003”, „Istoria evreilor din România de la începuturi și până astăzi” de Teșu Solomovici, „Presa evreiască din România” de Hary Kuller, „La răspântie de veacuri. Evreii în 1900-1901. Fișe pentru o istorie a

* Biblioteca Județeană „I. N. Roman” Constanța.

** Biblioteca Județeană „I. N. Roman” Constanța.

¹ Esther Benbassa, Jean Cristophe Attias, *Evreul și celălalt*, traducere de Andreea Vlădescu, Editura ESR-Samuel Tastet, Paris, 2005, p. 119.

² D. Vatamaniuc, *Eminescu și Chestiunea Evreiască*, în Mihai Eminescu, *Chestiunea evreiască*, antologie, prefată și note de D. Vatamaniuc, Editura Vestala, București, 2000, pp. 10-11.

³ Apud Tudor Nedelcea, *Eminescu și realsemitismul*, Editura Sitech, Craiova, 2010, p. 188.

comunităților evreiești din România” de Jean Michel Șorer, „Istoria Evreilor din România” de Gabriel Asandului și multe altele.

Evreii sunt menționați în Dobrogea înainte de Unirea acestui ținut cu România (1878). Posesiune otomană încă de la sfârșitul domniei lui Mircea cel Bătrân, Dobrogea văzută de medicul francez Camille Allard era un ținut vast, slab populat, locuit de români și de numeroase alte comunități etnice. La 1856, acesta menționa diverse aspecte întâlnite pe parcurs. Între cei întâlniți aici, sunt menționați: turci, tătari, bulgari, ruși, „valahi” (români), germani, evrei (menționați numai la Tulcea unde era o comunitate de evrei polonezi), greci, armeni și țigani⁴. Se remarcă structura etnică a populației locale în care, așa cum era de așteptat, turcii și tătarii ocupă primele locuri, românii fiind menționați și după bulgari și ruși. Fiecare comunitate care trăia în Constanța avea un sistem de organizare propriu, uneori reglementat prin documente specifice fiind menționată cu diverse privilejii în documente oficiale ale administrației locale.

Un asemenea document se găsește în arhivele constănțene. Este vorba despre „Statutele Epitropiei Comunității Israelite din Constanța” apărută în 1896 la Constanța, Tipografia Română Dimitrie Nicolaescu (Piața Independenței nr. 40).

Documentul începe cu un proces-verbal al ședinței prin care a fost aleasă o epitropie a comunității, al cărei scop era, conform documentului, reglementarea și susținerea intereselor comunității. Ea era formată din 8 persoane din rândurile ei: M. Bujes, Ilie Avram, L. Hazan, H. S. Koldengreber, Moise Simon, Avram Rosenberg, Z. Weinștoc și Solomon Farcaș și din patru suplinitori: I. Goldștein, M. Baratz, I. Bercovici și B. Bercovici. Durata mandatului acestora era de un an.

Procesul verbal se încheia cu specificarea că această epitropie a fost aleasă în ședința comunității din 18 septembrie 1896 care a avut loc la Sinagogă, cu respectarea prevederilor statutelor anexate⁵.

Documentul menționat are mai multe capitole, primul fiind dedicat organizării și misiunii comunității care era denumită „Comunitatea Israelită de Rit Askenas”. Misiunea ei era de „a îngriji de întreținerea așezămintelor sale religioase, culturale și de binefacere, eventual de a înființa așezăminte filantropice noi” ținând cont de mijloacele de care dispunea, dar și de prevederile acestui statut⁶. În capitolul II se stipula că fac parte din această comunitate toți evreii cu domiciliu stabil în orașul Constanța și care contribuie la întreținerea tuturor așezămintelor comunității în conformitate cu statutul acesteia. Capitolul următor vorbește despre conducerea comunității care, conform art. 3 „va fi administrată de un comitet dirigent, sub denumirea de Epitropia Comunității Israelite din Constanța, compus din 8 epitropi definitivi și 4 suplinitori aleși de obștea” (comunitatea) reunită într-o adunare generală convocată în acest scop și formând

⁴ Camille Allard, *Mission Médicale dans la Tatarie-Dobroutcha*, Typographie Félix Malteste et C-ie, Paris, 1857, p. 57, 65.

⁵ *Statutele Epitropiei Comunității Israelite din Constanța*, Tipografia Română Dimitrie Nicolaescu, Constanța, [1896], Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța, Fond Primăria Municipiului Constanța, dosar 15/1897, ff. 3-11.

⁶ *Ibidem*.

un singur colegiu (observăm de aici că toate voturile cântăreau în mod egal, singura condiție era aceea de a fi membru activ, contribuabil al comunității amintite n. n.).

Cel de-al treilea capitol al statutului face referire la modul în care comunitatea va fi administrată de către un „comitet dirigent” denumit Epitropia Comunității Israelite din Constanța. Aceasta era compusă din opt membri definitivi și patru suplinitori aleși de adunarea generală convocată în acest scop (și care formează un singur colegiu). Tot aici se specifica faptul că demnitatea de epitrop este onorifică⁷.

În capitolul următor sunt prevăzute dispoziții electorale care stabilesc data alegerilor de epitropi anual, cu ocazia sărbătorilor de toamnă. Alegerile de epitrop erau coordonate de un președinte ad-hoc, „proclamat de Adunarea generală asistat de un secretar designat de acesta”⁸.

Pentru a fi declarați epitropi aleși, candidații trebuie să întrunească două treimi din voturile alegătorilor cuprinși în lista alcătuită de Epitropie și afișată la sinagogă cu 15 zile înainte de ziua alegerilor. În cazul în care la primul scrutin nu se obținea majoritatea, se organiza, în termen de 20 de zile, un al doilea tur. De această dată, erau aleși cei care întruneau cele mai multe voturi.

După alegeri, se constituie Epitropia care își alege dintre membrii ei un președinte, doi vicepreședinți, un casier și un secretar. Dacă epitropii aleși demisionau sau decedau, locul lor era ocupat de un suplinitor ales prin tragere la sorți. Un epitrop putea să-și piardă locul în Epitropie și dacă lipsea de la cinci ședințe consecutiv. Conform aceluiași statut, atribuțiile Epitropiei sunt importante, ea are „direcția generală a așezămintelor de cultură, instrucțiune și caritate... toți funcționarii acestor așezăminte vor fi îndatorați în orice împrejurare a lua avisul Epitropiei” (cap V, art. 10)⁹.

În sarcina Epitropiei cădea și „conservarea averii mobiliare și imobiliare aparținând obștei israelite”, gestionarea veniturilor care rezultă din acestea cu dreptul de a înființa societăți civile și de a angaja avocați care să apere drepturile comunității, conform Codului Comercial în vigoare la acea vreme.

În sarcina Epitropiei cad și acțiunile de caritate, ajutorul acordat celor veniți din alte comunități sau în sprijinul celor care doreau să plece în alte zone dar și participarea la acțiuni de binefacere și cu scop umanitar organizate de „Patria română”.

Aceeași structură de conducere putea numi și revoca diferiți funcționari ai așezămintelor comunității, inclusiv pe hahamii care urmau a fi recomandați autorităților comunale pentru a fi admiși în abator.

În mod logic, Epitropia avea datoria de a întreține terenurile și de a înființa construcțiile necesare cimitirului comunității și de a elabora un regulament pentru reorganizarea societății sacre (Chevra Kedușa) în ceea ce privește funcționarea ei la serviciile funerare, conform prescripțiilor rituale.

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

Epitropia trebuia să alcătuiască bugetul anual de cheltuieli conform cu veniturile care sunt reglementate în capitolul VI al Statutului. Veniturile proveneau din: încasarea cotizațiilor „Cotisațiunea indirectă numită Gabelă asupra tăierei vitelor pentru carne Israelită, și a păsărilor”, din taxe percepute pentru loturile din cimitir, din taxele fixate pentru ocuparea locurilor în sinagogă, din donații făcute în timpul ofieriei serviciului divin sau cu ocazia unor servicii legate de naștere, căsătorie, deces (în quantum stabilit de Epitropie) și din taxa „pentru permisiunea de fabricare sau vânzare privilegiată a turtelor tradiționale de Paște (Mazes).”¹⁰.

Veniturile astfel obținute erau destinate pentru rezolvarea necesităților comunității (în limitele stabilite prin Statut), iar surplusul, dacă acesta exista, era depus într-un fond de rezervă.

Un capitol special al Statutului reglementează atribuțiile speciale ale Biroului Epitropiei. Astfel, președintele era cel care reprezenta Comunitatea în relațiile ei cu autoritățile și cu persoanele private, semna toată corespondența și actele acesteia, ordonanța plățile făcute de casier și care erau trecute într-un registru, convoca ședințele Epitropiei și ale adunării generale a Comunității, fixa ordinea de zi a acestora și conducea dezbaterile, într-un cuvânt, conducea Epitropia și Comunitatea pe baza reglementărilor din Statut. În cazul în care nu-și putea îndeplini atribuțiile, președintele era înlocuit de vice-președinte.

Și atribuțiile casierului sunt reglementate prin Statut. Acesta se ocupa cu strângerea veniturilor Comunității și cu plățile decise de președinte cu atașarea unor acte justificative ale acestora. În ceea ce îl privește pe secretar, acesta trebuia să țină în ordine toate documentele din arhiva Epitropiei și contrasemna toate documentele emise de conducere.

Datoriilor membrilor Comunității le este dedicat Capitolul VIII în care este trecută datoria membrilor de a cumpăra carne numai de la furnizorii autorizați de Epitropie și de a lăsa să li se taie păsările numai de către hahamii recunoscuți de Epitropie și, într-un articol separat, este menționat dreptul Epitropiei de a refuza accesul la serviciile oferite de aceasta celor care refuză să-și plătească cotizația.

Ultimul capitol, al IX-lea cuprinde dispoziții tranzitorii precum modul în care s-a adoptat Statutul în adunarea generală din 18 septembrie 1896, cu intrare în vigoare la 1 ianuarie 1897 și o listă a membrilor aleși.

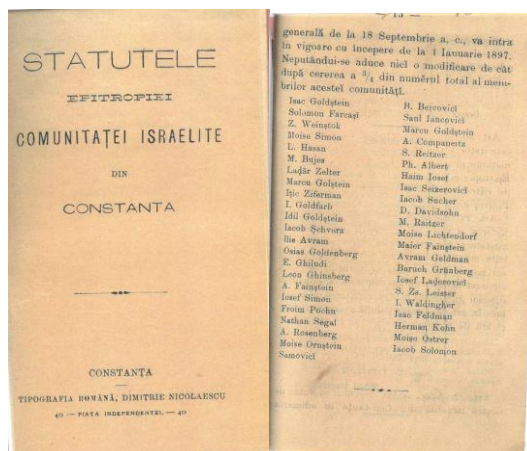
De asemenea, într-un document din 1880, este menționată problema atribuirii unui teren comunității israelite, teren pe care să fie construit un locaș de cult. Documentul în cauză este un proces verbal al unei ședințe a Consiliului Comunei Constanța din 1 aprilie 1880. Deoarece terenul solicitat era situat pe locul unui vechi cimitir musulman, cererea comunității a fost respinsă, iar primarul a fost însărcinat cu identificarea și atribuirea unui alt teren pentru construirea templului israelit.

Prin cele prezentate mai sus considerăm că am adus în discuție o parte a problematicii legate de evoluția comunităților etnice dobrogene după Unirea Dobrogei cu România, cu privire specială la comunitatea israelită din Constanța ale

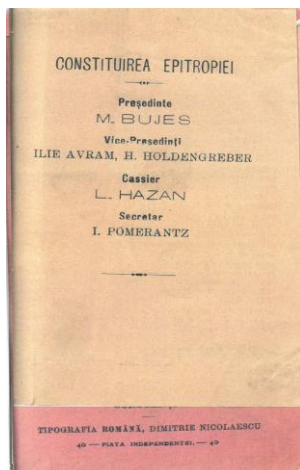
¹⁰ *Ibidem*, Cap. VI, art 13, p. 4.

cărei organizare și relații cu administrația publică locală sunt menționate în documente de arhivă (Biblioteca Județeană „I. N. Roman” din Constanța a valorificat o parte din aceste documente în cadrul unei expoziții organizate împreună cu Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța, cu ocazia Zilei Dobrogei, în anul 2023).

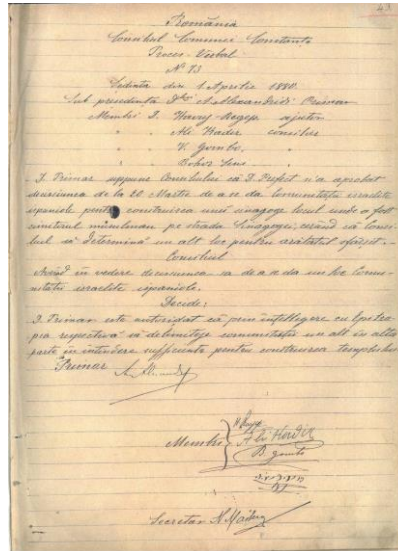
Anexe:

Statutele Epitropiei Comunității Israelite din Constanța, Tipografia Română Dimitrie Niculescu, Constanța, [1896], Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța, Fond Primăria Municipiului Constanța, dosar 15/1897, ff. 3-11.

Statutele Epitropiei Comunității Israelite din Constanța, Tipografia Română Dimitrie Niculescu, Constanța, [1896], Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța, Fond Primăria Municipiului Constanța, dosar 15/1897, ff. 3-11.

Proces verbal al Consiliului Comunal privind delimitarea unei suprafețe de teren pentru construirea unui templu israelit (1 aprilie 1880). Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța, Fond Primăria Municipiului Constanța, dos. 18/1879, ff. 43.

THE IMAGE OF THE DOBROGENE ETHNIC COMMUNITIES IN BOOKS, PRESS AND ARCHIVE DOCUMENTS. JEWS -abstract-

Key Words: Jews; book; press; documents; image

In this article, we do not propose a historical or anthropological analysis of such an important community in the history of humanity, but we note an evolution of the image of its members in the collective mind over the centuries, both in the European space⁴⁶⁹ and in the Romanian one. We only note that, in his capacity as "the other", the Jew was not seen as a victim from the beginning, he was first tolerated.

The entry of Jews as citizens into Western society takes place in the 19th and 20th centuries. With the permission to develop as a member of the society in which he lives, new aspects of anti-Semitism appear, which lead to the weakening of the citizen status.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

Allard, Camille, *Mission Médicale dans la Tatarie-Dobroutcha*, Typographie Félix Malteste et C-ie, Paris, 1857, 67 pp.

Asandului, Gabriel, *Istoria evreilor din România (1866-1938)*, Editura Institutul European, Iași, 2003, 91 pp.

Benabassa, Esther, Attias, Jean-Cristophe, *Evreul și celălalt*, traducere de Andreea Vlădescu, Editura ESR-Samuel Tastet, Paris, 2005, 133 pp.

Eminescu, Mihai, *Chestiunea evreiască*, antologie, prefată și note de D. Vatamaniuc, Editura Vestala, București, 2000, 271 pp.

Evreii în societatea și conștiința istorică românească. Reuniunea științifică din 2003, Editura C.S.I.R., București, 2003, 93 pp.

Hîncu, Dumitru (coord.), *Evreii din România în Războiul de Reîntregire a Țării (1916-1919)*, Editura Hasefer, București, 1996, 331 pp.

Iancu, Carol „Evreii din România” (1866-1919. De la Excludere la emancipare”, Editura Hasefer, București, 2006, 480 pp.

Kuller, Hary, *Presa evreiască din România*, Editura Tritonic, București, 2004, 231 pp.

Nedelcea, Tudor, *Eminescu și realsemitismul*, Editura Sitech, Craiova, 2010, 279 pp.

Solomovici, Teșu, *Istoria evreilor din România de la începuturi și până astăzi*, Editura Teșu, București, 2005, 367 pp.

Șorer, Jean Michel, *La răspântie de veacuri. Evreii în 1900-1901. Fișe pentru o istorie a comunităților evreiești din România*, s. n., București, 2004, 530 pp.

Statutele Epitropiei Comunității Israelite din Constanța, Tipografia Română Dimitrie Niculescu, Constanța, [1896], Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța, Fond Primăria Municipiului Constanța, dosar 15/1897, ff. 3-11.